

Duhovne popijevke korizmenoga vremena iz Hercegovine

Prof. don Niko Luburić

U *Svetoj Ceciliji* od 2007. god. br. 3-4, str. 18. u članku pod naslovom *Gospin plač, Korizmena popijevka iz Hercegovine* može se pročitati: "Najstarija i danas najpoznatija korizmena popijevka koja se pjeva u Hercegovini po izvornom napjevu je svakako 'Gospin plač'. Pjevala se još u vrijeme turske okupacije Hercegovine."

Osim *Gospina plača* u Hercegovini su se pjevale, a i danas se pjevaju i druge korizmene popijevke. Hercegovački pobožni puk nije ih zaboravio jer su mu omiljene kao i *Gospin plač*. Većina od njih se pjeva kao i *Gospin plač*, a neke imaju i posebne napjeve (prema iskazu i pjevanju onih od kojih sam zapisao navedene popijevke). Bilo je, dakle, jednostavnije pod već postojeću i odgovarajuću melodiju zapisati novi tekst korizmenog sadržaja, kojega se učilo napamet, negoli stvarati novu melodiju, napjev s kojim se taj tekst možda ne bi dobro slagao, uz koji ne bi dobro pristajao.

Većina tih navedenih popjevaka zvuče u modernom tonalitetu, tj. duru ili molu. Neke od njih su prema kretanju monodije (jednoglasja) skladane, bolje reći ostale u starom načinu kao da su im gregorijanski korali bili uzori ili im se uopće ne može odrediti ljestvica (tonalitet). Možda su to, ipak, imitacije (oponašanja) starih crkvenih napjeva koje je svećenik pjevao u liturgiji ili ih je pjevač (pjevačica) u krajnjem slučaju nespretno interpretirao te se u njima zameo svaki trag neke određene ljestvice staronačinske ili moderne stvorivši tako neku imaginarnu. A možda je na koncu pjevač (pjevačica) namjerno iskrio tijekom melodije koju je čuo, skratio njezin ambitus (opseg) na svega

veliku sekundu kako bi mu bilo lakše "iskontati", odnosno otpjevati dugački duhovni tekst u koji je na neki način ugradio svoju dušu. A sve je to opet, možda, u uskoj povezanosti sa svakodnevicom, s okolnostima u kojima je hercegovački čovjek živio i u kojima je stvarao te štire melodije koje su samo njemu razumljive, svojstvene, samo njemu vlastite i u kojima se na kraju prepoznaje njegovo biće, njegov identitet. Istine radi, političke, društvene i druge okolnosti u kojima su nastajale ove popijevke nisu mu dopuštale da se raspjeva i da stvori bogatije melodije prema standardima i običajima svojih sunarodnjaka koji su živjeli na sigurnijim hrvatskim prostorima. Teško je bilo, ruku na srce, izdržavati pod četiristoljetnom turskom okupacijom, kada su zaključujemo ove melodije nastajale, i još k tome na tvrdom hercegovačkom kamenu boriti se za goli život. Teško je, dakle, bilo živjeti, a još teže pjevati i u toj pjesmi nalaziti zadovoljstvo te tako obogaćivati i hraniti svoju vjeru u Isusa Krista. Samo je tom čovjeku istinska vjera u Bogočovjeka i u zagovor Njegove Svete Majke (o kojima je najviše ispjevao pjesama) mogla pružati nadu i utjehu u bolju i sretniju budućnost.

Sve ovdje navedene pjesme ispjevane su u osmercu osim pjesme *O Isuse devlet moj*. Pojedini autori su se strogo držali te strukture. To nam potvrđuju skraćeni veznici u hrvatskom jeziku *al'* i *nit'* u pjesmama *Pošetale tri Marije* (Borojevići, župa Stolac) i *Kleči Djeva na koljeni* (Bačnik, župa Stolac). Dakle, rabe se kraći oblici zbog osmerca. Ispušta se slog (slovo *i*) i umjesto njega stavlja se apostrof da bi se spasio osmerac. Zaista opravdana strogost pučkog pjesnika.

Budući da se u pojedinim pjesmama pojavljuju različite verzije iste pjesme, možemo zaključiti da su se pjesme usmeno širile i mijenjale (npr. *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac i *Klekla Diva na koljena*, Gornji Zelenikovac, župa Hutovo). Autori različitih verzija iste pjesme čak su u naslovu mijenjali pojedine riječi da bi dodali nešto svoga. Ta se razlika još više primjećuje u stihovima gdje autori uzimaju više slobode.

Pjesme su ispjevane na štokavskom narječju i ijekavskom govoru (područje istočno od Neretve, trebinjska biskupija); ima elemenata ikavskog. Npr. *O Isuse, budi faljen / Po sve vijekje vjekov'*. *Amen* - u pjesmi *O Isuse, željo moja* (Donje Selo, župa Hutovo), odnosno: *Štol' ti dika ovog svita / Do smrti ti nema lika* - u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* (Bačnik, župa Stolac).

Gotovo sve pjesme završavaju stihom *O Isuse, budi faljen / Po sve vijekje vjekov'*. *Amen* ili *Sine Božji, budi faljen / Po sve vijekje vjekov'*. *Amen*. Starije pučanstvo u području istočno od Neretve (trebinjska biskupija) i danas govori *faljen*, a pučanstvo u području zapadno od Neretve (mostarsko-duvanjska biskupija) umjesto *faljen* u nekim mjestima (npr. Posušje) izgovara *valjen*. Ponekad se kod starijih osoba, u istočnom i zapadnom dijelu Hercegovine, čuje *hvaljen* umjesto *faljen* i *valjen*. *Hvaljen* je utjecaj standarda. Zbog težine izgovora dvoglasja *hv* u govoru dolazi do izražaja *f* odnosno *v*.

U pjesmi se pojavljuje i turcizam (devlet=carstvo, moć, gospodstvo; sreća) koji pokazuje da je pjesma nastala i živjela u doba turske okupacije Hercegovine. Da su pjesme nastajale u to vrijeme uvjerava nas i iskaz Mare Raić

rođ. 1920. god. u Donjem Selu, župa Hutovo da je pjesme koje sam zapisao naučila od svoje majke i bake.

Pjesmama posebno stilsko obilježje daju riječi: *kano, očinu, majčimu, ko vo, andio, kolinan, križon...* (Npr. *Tri bi duše saranio / I očinu i majčimu, I onoga ko vo moli / Ko vo moli i govori* u pjesmi *Sunce zađe i prezađe* Dubravica, župa Gradac).

Ima i zastarjelica (arhaizama): *nahodio* = nalazio (u pjesmi *O Isuse, željo moja* Donje Selo, župa Hutovo), *veg* = već (u pjesmi *Sjedi Gospa na vr' grada* Rotimlja), *ved* = neg' (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* Bačnik, župa Stolac), *mome* = sa mnom (u pjesmi *Klekla Diva na koljena* Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), *lješve* = ljepše (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* Bačnik, župa Stolac). I to je još jedan od dokaza da su pjesme davno nastale.

Ima riječi koje se danas ne govore: *šmajka* (u pjesmi *Kleči Gospa na vr' grada* Dužica, župa Trebimlja), *usplaznule* (u pjesmi *Pošetale tri Marije* Borojevići, župa Stolac), *iscvijaše* (u pjesmi *Sjedi Gospa na vr' grada* Rotimlja), *žudeli* (u pjesmi *Klekla Diva na koljena* Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), *ožudeli* (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* Bačnik, župa Stolac), *štolno* (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* Bačnik, župa Stolac), *ustanula* (u pjesmi *Klekla Diva na koljena* Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), *ustan* (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* Bačnik, župa Stolac), *urastnoga* (u pjesmi *Sunce zađe i prezađe* Dubravica, župa Gradac). Ove se riječi po značenju mogu shvatiti tek iz konteksta. Toliko su stare, i tko zna koliko su se puta mijenjale, da jedva pronalazimo njihov pravi smisao i značenje.

Moje istraživanje nema zadatak izvršiti detaljnu jezičnu analizu ovih pjesama. Nadam se da će to učiniti nekada u budućnosti vičan jezikoslovac. Popijevke su u svakom slučaju veoma zanimljive s obzirom na sadržaj teksta, ali i na kretanje melodije. Ne donosim ih u izvornoj intonaciji, tj. u intonaciji kako ih je pjevač (pjevačica) pjevao nego sam sve popijevke zapisao u transpoziciji na zajednički ton *g1* (nota finalis) radi bolje preglednosti i lakšeg čitanja notnog teksta, ali i zato što to zahtjevaju pravila melografiranja.

Na koncu, neka ovaj zapis korizmenih popjevaka u *Svetoj Ceciliji* ostane kao skromni doprinos mojoj rodnoj Hercegovini, koja je do danas uspjela sačuvati vlastitu duhovno-glazbenu baštinu neprocjenjive vrijednosti. ■

1. O Isuse, željo moja

Pjevač:

Ime i prezime: **Mara Raič**

Starost: **76 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Donje Selo, župa Hutovo**

Ostali podaci: **neudata**

Zapis:

Datum: **16. srpnja 1996.**

Mjesto: **Hutovo**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 138

O I - su - se, že - ljo mo - ja,
Te - be že - li du - ša mo - ja.

Da pristupim stolu Tvome,
I otaru posvećenu,
Na nebesa uslišenu.
Duša moja trepti leti,
Da poleti po' dva krila,
Po' dva krila dva anđela,
I po' trećeg Isusova.
Sam je Isus govorio:
»Ko bi mi se nahodio,
Ovu mobu govorio,

Svaki danak uz korizmu,
I u petak po pet puta,
U subotu sedam puta,
U nedelju devet puta,
Tri bi duše saranio,
I očinu i majčinu,
I očinu i majčinu,
I onoga ko govori.«
O Isuse, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov' Amen.

2. O Isuse devlet moj

Pjevač:

Ime i prezime: **Mara Raič**

Starost: **76 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Donje Selo, župa Hutovo**

Ostali podaci: **neudata**

Zapis:

Datum: **16. srpnja 1996.**

Mjesto: **Hutovo**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 132

O I - su - se de - vlet moj,
pri Te - bi je ži - vot moj.

Kad se Tebe promislim,
Sve se grija oprostim.
Nikoga se ne bojim,
Do Jezusa Isusa,
I Đevice Marije,
Koja Boga rodila.
Koja Boga rodila,
I našega Spasitelja.
Spasi Bože duše naše,
Kano Jezus tijelo vaše.
Slavna Gospa govoraše:

»Ko bi mi se nahodijo,
Ovu mobu govorio,
Svaki danak uz korizmu,
I u petak po pet puta,
U subotu sedan puta,
U nedelju devet puta,
Tri bi duše saranijo,
I očinu i majčinu,
I onoga ko govori.«
O Isuse, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov' Amen.

3. Ne daj Bože suncu zaći

Pjevač:
Ime i prezime: **Anđelija Palameta**
Starost: **66 godina**
Zvanje: **domaćica**
Rodom iz: **Aladinići, župa Prenj**
Ostali podaci: **djevojačko prezime Bošković**

Zapis:
Datum: **30. rujna 1996.**
Mjesto: **Borojevići, župa Stolac**
Pokrajina: **Hercegovina**
Zapisao: **Niko Luburić**
Tiskano: **ne**

♩ = 144

Ne daj Bo - že sun - cu za - či,
što ja ne - ću Si - na na - či.

Sunce zađe Sina nađe,
Na tom polju židovskome.
Židovi ga ufatili,
Tu ga bili i mučili.
Dadoše mu križ nositi,
Za njim Majka pristajaše.
Pričekaj me Sine mili,
Da pomognem križ nositi.

Obazri se Isus na nju,
Pa joj veli: »Majko moja,
Teža mi je suza tvoja
Nego gorka muka moja.
Muku hoću premučiti,
Grešne duše otkupiti.«
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijekje vjekov'. Amen.

4. Pošetale tri Marije

Pjevač:
Ime i prezime: **Anđelija Palameta**
Starost: **66 godina**
Zvanje: **domaćica**
Rodom iz: **Aladinići, župa Prenj**
Ostali podaci: **djevojačko prezime Bošković**

Zapis:
Datum: **30. rujna 1996.**
Mjesto: **Borojevići, župa Stolac**
Pokrajina: **Hercegovina**
Zapisao: **Niko Luburić**
Tiskano: **ne**

♩ = 138

Po - še - ta - le tri Ma - ri - je,
tri Ma - ri - je tri dje - vi - ce.

Tri djevice tri sestrice,
Onom gorom gavranovom.
One nose sveto ulje,
Da pomažu svete rane,
Svete rane Isusove.
Dok su gorom prohodile,
Među sobom govorile:
»Koja prije grobu dođe,
Da odvali s groba stijenu,
I pomaže svete rane,
Svete rane Isusove.«
Kad su bili blizu groba,
Al' na grobu mlado sjedi.
Sjajnije je od mjeseca,
Svjetlije je od sunaša.
To videle tri Marije,

U splaznule pobjegnule.
Anđeo im s groba veli:
»Napredujte tri Marije,
Napredujte, ne bježite!
Kud idete, što tražite?«
»Mi tražimo sveto Tijelo,
Sveto Tijelo Isusovo.«
»Evo danas treći dana,
Da je Isus uskrsnuo.
Pozdravio Petra, Pavla,
I Ivana Krstitelja.«
Da mu Tijelo blagoslovi,
Sveto Tijelo od pšenice,
Slavnu Krvcu od lozice.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijekje vjekov'. Amen.

5. Sjedi Gospa na vr' grada

Pjevač:
Ime i prezime: **Ruža Puljić**
Starost: **74 godine**
Zvanje: **domaćica**
Rodom iz: **Rotimlja**
Ostali podaci: **djevojačko prezime Pavlović**

Zapis:
Datum: **2. listopada 1998.**
Mjesto: **Rotimlja**
Pokrajina: **Hercegovina**
Zapisao: **Niko Luburić**
Tiskano: **ne**

♩ = 120

Sje - di Go - spa na vr' gra - da,
če - ka Si - na ve - le dra - ga.

Čekala ga i tri dana,
I tri dana i tri noći.
Sjede Gospa večerati,
Svoga Sina ne čekati.
Zapjevali noćni pijevci.
To ne bili noćni pivci,
Veg to bili noćni krivci,
Isusovi izdajnici.
Što Isusa izdadoše,
I na griž ga razapeše.
Uz križ ruke, niz križ noge,
Teške muke zadadoše.
Slavna krvca tecijaše,
Po kamenju, po drvetu.

Kuda krvca tecijaše,
Onud cvijeće iscvijaše.
Anđel s neba dolazaše,
Slavno cvijeće obiraše,
U kitice sakićaše,
Na otare okitiše.
I danas su svi oltari,
Svi oltari okićeni,
Slavnim Tijelom Isusovim,
Slavnom Krvi Isusovom.
Vazda bi' će dovijeka,
Amen Jezus i Marija.

6. O Isuse, željo moja

Pjevač:

Ime i prezime: **Ana Raguč**

Starost: **56 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Aladinići**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Zapis:

Datum: **22. studenoga 1994.**

Mjesto: **Prenj**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

Bošković

♩ = 112

O I - su - se, že - ljo mo - ja,

že - li Te - be du - ša mo - ja.

Duša moja, tijelo moje,
Da pristupim stolu Tvome.
Stolu Tvome i oltaru,
I oltaru posvećenu.
De se prima čisto Tijelo,
Čisto Tijelo Jezusovo.
Ja idući trepetljući,
Da sakrijem dušu moju,
Po' dva krila dva anđela,
Po' trećega Spasitelja.

Što ja jesam sagriješila,
U ludosti u mladosti,
Bože meni grijeh oprosti.
Amen Jezus, Gospe moja,
Uslišena moba moja,
Saranjena duša moja.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijekje vjekov'.
Amen.

7. Kleči djeva na koljeni

Pjevač:

Ime i prezime: **Božica Raguč**

Starost: **70 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Kiševo, župa Gradac**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Mišković

Zapis:

Datum: **22. studenoga 1994.**

Mjesto: **Bačnik, župa Stolac**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 96

Kle - či Dje - va na ko - lje - ni,

pa se mo - li Go - spo - di - nu.

Gospodinu svome Sinu.

Prašćaj Sinko sve grešnjike,

Za Majčino sveto mlako,

Kojijem Te zadojila,

S anđelima pokrijepila.

Isus s križa romoraše,

Majci svojoj govoraše:

»Oj Marijo, majko moja,

Nešto ću te poslušati,

Štolno sada nemam kada,

Al' ne mogu od žudela.

Gori su mi ožudeli,

Ved na križu muke moje.«

Kad to začu slavna Gospa,

Ustan Gospa pa zaviknu,

Svemu puku odgovori:

»Počuj puče vele jađa,

Štol' ti sada Sudac reče.

Štol' ti srebro, štol' ti zlato,

Štol' ti dika ovog svita,

Do smrti ti nema lika.«

Do groba te lipo prate,

Još te lješve u grob stave,

Nikog s tobom ne ostave.

Nit' je mame, nit' je tate,

Nit' je brata, nit' je seke,

Ni' rodaka, ni' rodice.

Nikog svoga oj do Boga,

Do svojije dobri djela.

Ako bi ti dobri bili,

Od nji' bi ti pomoć bila.

Ako ne bi dobri bili,

Ni od koga pomoć ne bi,

Do Isusa predobroga.

O Isuse, budi faljen,

Po sve vijekje vjekov'. Amen.

8. Prava vjera i istina

Pjevač:

Ime i prezime: **Ljuba Dadić**

Starost: **72 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Šurmanci,**

župa Međugorje

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Ostojić

Zapis:

Datum: **22. studenoga 1994.**

Mjesto: **Ševač Polje,**

župa Domanovići

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 176

Pra - va vje - ra i i - sti - na,

ko će u te vje - ro - va - ti.

Daleko će pakla stati,
Bjelu raju vrata naći.
Rajska vrata otvarati,
A paklena zatvarati.
Blago Gospi plemenitoj,
Koja kleči na kolinan.
Na kolinan na sva krila,
Pa se moli Sinu svome,
Sinu svome iz dubina.
Prosti Sinko svim grešnicin,
Za Marijo bijelo mlijeko.
Isus Majci progovara:
»Ne mogu im oprostiti,
Kad su gore veg žudije.

Žudije me jednom muče,
A kršćani svakin danom.
Po sto puta vjeru suju,
Po sto puta križon kunu.«
Ajde gori slavna Gospe,
Pa ti puku odgovori:
Vele puče, vele jađan
Što vam Isus s križa kaže,
Kakav će vam plamen dati.
Nit' ćeš moći izgoriti,
Nit' u njemu priboliti,
Nit' se Bogu pomoliti.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijekje vjekov'. Amen.

9. Klekla diva na koljena

Pjevač:

Ime i prezime: **Cvija Bogdanović**

Starost: **73 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Gornji Zelenikovac,**
župa Hutovo

Ostali podaci: **neudata**

Zapis:

Datum: **15. veljače 1995.**

Mjesto: **Gornji Zelenikovac,**
župa Hutovo

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 80

Kle-kla Di - va na ko-lje - na,
pa se mo - li svo - me Si - nu.

Svome Sinu Gospodinu:
Prosti Sine sve grešnike,
Za Marino sveto mliko,
Čijen Tebe zadojila,
S anđelimam odgojila,
Na put Božji opremila.
Isus kleče, Majci reče:
»Oj Marijo, moja Majko,
Rada bi' te poslušati,
I grešniku oprost dati.
Ne mogu te poslušati,
Ni grešniku oprost dati.
Žudeli me vele muče,
Kršćani me više muče.

Kad se mome vel zakunu,
Moje rane povređuju.
Svi će oni ognjen gorjet,
Uzalud se Bogu molit.«
Uto Diva ustanula,
Svemu puku govorila:
»Čuli puče vele jada,
Što ti Božji Sudac reče.
Kad ti budeš na umoru,
Ko će za te Boga molit?«
Kad je Diva ustanula,
Tako puku govorila.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijekve vjekov'. Amen.

10. Sunce zađe i prezađe

Pjevač:

Ime i prezime: **Janja Perić**

Starost: **55 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Dubravica, župa Gradac**
Ostali podaci: **djevojačko prezime**
Bjelopera

Zapis:

Datum: **15. veljače 1995.**

Mjesto: **Dubravica,**
župa Gradac

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 116

Sun-ce za - đe i pre-za - đe,
za ne go - re za naj - vi - še.

Za ne gore za najviše,
Đe andio zdušom biše.
Đe andio zdušom biše,
Andeo duši govoraše:
»Ajmo dušo putovati,
Preko polja urastnoga.
Preko klanca tijesnoga,
Pred Isusa pravednoga.
Susrest će nas nevjernici,
Nevjernici svi žudeli.
Pa će nama govoriti,
Hajte s nama duše naše.
Mi rećemo, mi nećemo,
Nismo vaše niti ćemo.
Nismo vaše niti ćemo,
Božije smo Bogu ćemo.

Bog je nama ostavio,
Sto amena, sto križića.
Sto amena, sto križića,
Sto Božiji molitvica.
Da molimo na blagdana,
Na blagdana Vel'ki petak.«
Ko bi ovo govorio,
Govorio i molio,
Tri bi duše sahranio,
I očinu i majčinu,
I onoga ko vo moli,
Ko vo moli i govori.
Sad Isuse, budi faljen,
Po sve vijekve vjekov'. Amen.

11. Kleči Gospa na vr' grada

Pjevač:

Ime i prezime: **Anica Prkačin**

Starost: **58 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Previš, župa Hutovo**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**
Previšić

Zapis:

Datum: **16. veljače 1995.**

Mjesto: **Dužica, župa Trebimlja**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 120

Kle-či Go - spa na vr' gra - da,
če - ka Si - na ve - le dra - ga.

Čekala ga dva tri dana,
Dva tri dana i tri noći,
Čekala ga do ponoći.
Sjela Gospa večerati,
Svoga Sina ne čekati.
Zapjevaše noćni pjevci.
To ne bili noćni pjevci,
Već to bili pjevci krivci,

Isusovi izdajnici.
Što Isusa izdadoše,
Na križ drvo pribijaše,
Po tri šmajka dolazaše.
Gleda ruke, gleda noge,
Isusove rane mnoge.
O Isuse, budi faljen,
Po sve vijekve vjekov'. Amen.

(nastavit će se)